

УДК: 378.14:796.071.4(477)

А. В. Сватъєв,
доктор педагогічних наук, доцент
(Запорізький національний університет)

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ- ВИКЛАДАЧІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РІЗНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Процеси модернізації вищої освіти в Україні на сучасному етапі розвитку економічних відносин здійснюються в напрямі світової інтеграції, глобалізації, демократизації та гуманізації. Потреби сучасного суспільства всебічно розвиненої країни вимагають від вищих навчальних закладів розробки та впровадження в процес професійної підготовки майбутніх фахівців перспективних моделей такої підготовки.

Формування готовності фахівця до майбутньої професійної діяльності повинно бути спрямоване перш за все на розвиток творчої самостійної особистості, яка б усвідомлювала необхідність навчання впродовж життя, професійно мобільної та гнучкої згідно зі швидкозмінними економічними і суспільними процесами та явищами, здатної до конкурентної боротьби на ринку праці. Усе це стосується також і професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту.

Аналіз досліджень і публікацій. У провідній тенденції розвитку вітчизняної професійної освіти, належної вплинути на всі складові змісту підготовки фахівця (визначення цілей, планування, наповнення програм; методи й засоби навчання; поведження суб'єктів освітнього процесу; оцінку рівня готовності до трудової діяльності та інше). Н. Зволинська та В. Маслов убачають за доцільне виокремити посилення особистісної функції змісту освіти поряд з традиційною соціальною [4, с. 482].

С. Михаць визначає поняття “освіта” як “соціально-економічні відносини між людьми у всіх сферах суспільного відтворення, які виникають у навчанні, вихованні, підготовці робочої сили відповідних кваліфікаційних рівнів для різних галузей, що здійснюється спеціальними організаціями, закладами та установами державної, колективної та приватної форм власності” [5, с. 11].

Зміст освіти, як зазначає Г. Селевко, збагачується новими процесуальними вміннями, розвитком здатностей оперування інформацією, творчим рішенням проблем науки й ринкової практики з акцентом на індивідуалізацію утворювальних програм [6].

Ринкова економіка висунула нові вимоги не тільки до змісту

професійної підготовки майбутніх фахівців, а й до особистості студента. За ствердженням С. Кульневича, необхідними компонентами особистісно-орієнтованої реконструкції навчального процесу в професійній фізкультурній освіті повинні стати: свідомість, особистісний досвід, особистісний зміст, самоорганізація, особистісна творчість, культура взаєморозуміння, діалогове спілкування, цінності партнерства, педагогічної підтримки, творчого співробітництва.

Освіта сьогодні активно перебудовується як особистісно орієнтована або індивідуально-розвивальна й ставить перед дослідниками багато питань. Педагогічна реальність зіштовхується з проблемою екстенсивного росту знань, що приводить до необхідності перебудови системи освіти таким чином, щоб особистість могла вмістити в себе увесь простір знання, що збільшився. На сучасному етапі теорія освіти повинна збагатитися необхідним компонентом – особистісною освітою (Г. Батіщев, 1989; А. Бодальов, 1990; Н. Тализіна, 1999). Тобто такою освітою, що зможе надати не тільки суму знань, а й створити “простір їх осмислення”, можливість усвідомлення самої особистості у світі знань.

Зміна парадигми освіти, на думку В. Серікова [7], не означає відмови від “знаннєвої освіти”. Ми погоджуємося з автором, який переконаний, що цей перехід припускає обов'язкове включення супутнього й розвивального компонента – “особистісної освіти”, оскільки яким би не був набір навчальних дисциплін, усе визначає світорозуміння й світогляд педагога.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження з'ясовано, що майбутній тренер-викладач по закінченні вищого навчального закладу повинен оволодіти такими знаннями: основних історичних етапів, напрямків й проблем розвитку фізичної культури й спорту як органічної частини соціальної системи й загальнолюдської культури; соціальних функцій фізичної культури та спорту у сучасному суспільстві; політичних, соціальних, економічних, юридичних, етичних, естетичних, психолого-педагогічних аспектів сучасної фізкультурно-спортивної діяльності; основних законів розвитку природи та всіх сфер діяльності; сутності людини, ролі особистості в історичному процесі й суспільних відносинах, характерних для сучасної цивілізації; української та іноземної мови на рівні, що забезпечує спілкування з людьми й роботу з документами.

Стосовно спеціальної підготовленості А. Третяк запевняє, що майбутній тренер-викладач по закінченні вищого навчального закладу повинен мати рівень загальної фізичної підготовки,

достатній для виживання в екстремальних умовах; навички надання першої медичної допомоги при різних травмах й ушкодженнях; навички подолання негативних наслідків стресу різними, у тому числі, й змагальними ситуаціями; навички організації тренувальної, змагальної, педагогічної роботи, відпочинку різних груп населення, подолання критичних ситуацій. Щодо практичної професійної підготовленості автор вважає, що майбутній тренер-викладач по закінченні вищого навчального закладу повинен знати методи проведення та організації занять з фізичної культури, спортивних тренувань, рекреаційних і реабілітаційних занять, лікарсько-педагогічного контролю при проведенні занять, тренувань, змагань; уміти за найпростішими функціональними показниками, ознаками перетренованості, втоми й перенапруги в польових умовах визначити рівень готовності до занять учнів і спортсменів; підготувати індивідуальний графік занять для кожного учня й спортсмена з урахуванням стану здоров'я, віку, статі, рівня тренованості; організувати змагання й суддівство, забезпечити їх безпечно проведення; вести планувальну та звітну документацію за всіма видами майбутньої професійної діяльності.

У процесі навчання у майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах повинні формуватися такі індивідуальні якості, як самостійність, відповідальність, здатність адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Для вирішення цих завдань потрібно створити механізм формування зазначених якостей у студентів, а також наявність відповідного корпусу викладачів, здатних разом з тими, що навчаються, цей механізм реалізовувати.

Робота виконана відповідно до плану НДР Запорізького національного університету.

Мета статті – з'ясувати деякі особливості формування готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу відповідно до обраної теми.

2. Розкрити особливості формування готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах.

З метою з'ясування особливостей формування готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності нами було проведено опитування студентів вищих навчальних закладів України за спеціально розробленою анкетною.

У дослідженні брали участь 408 студентів вищих навчальних закладів, зокрема 77 студентів Національного педагогічного

університету імені М. Драгоманова (НПУ імені М. Драгоманова), 43 студенти Львівського державного університету фізичної культури (ЛДУФК), 48 студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ імені Михайла Коцюбинського), 51 студент Запорізького національного університету (ЗНУ); 49 студентів Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту (ДДІЗФВіС); 51 студент Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ імені Лесі Українки); 46 студентів – Кримського факультету державного вищого навчального закладу “Запорізький національний університет” (Кримський факультет державного вищого навчального закладу “ЗНУ”); 43 студенти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (ЛНУ).

Проаналізувавши відповіді на запитання анкети “Чи вважаєте Ви за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності?”, ми з'ясували, що з 408 респондентів вважають за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх тренерів-викладачів до професійної діяльності (82,5% студентів, частково – 12,46%, не вважають – 2,66%, важко було відповісти – 2,37%).

Відповіді на запитання анкети “Наскільки Ви особисто підготовлені для діяльності у якості тренера-викладача?” засвідчили, що з 408 студентів вважають себе цілком особисто підготовленими для діяльності тренера-викладача 15,57% студентів, частково підготовленими – 63,85%, не підготовленими – 10,11%, важко було відповісти – 10,48% респондентів. Рис. 1 вдало демонструє зазначені вище результати відповідей студентів на запитання анкети.

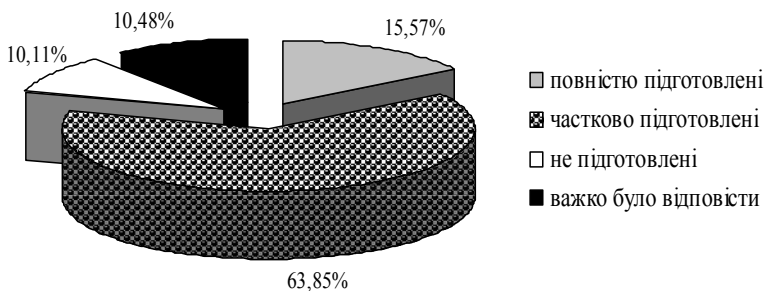

Рис. 2 Підготовленість студентів до діяльності тренера-викладача (%)

На питання анкети “Наскільки Ви задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним Вам для майбутньої професійної діяльності тренера-викладача?” відповіді студентів були такими: повністю задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним для майбутньої професійної діяльності тренера-викладача, 24,75% студентів, частково – 53,76%, не задоволені – 14,86% студентів, важко було відповісти – 6,63%.

Отже, на жаль, ми можемо констатувати, що переважна кількість (а саме 53,76%) опитаних респондентів вищих навчальних закладів лише частково задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним для майбутньої професійної діяльності тренера-викладача.

Таблиця 1

Показник кількості студентів, опитаних про володіння знаннями видів діяльності, які повинен виконувати тренер-викладач (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		НПУ імені М. Драгоманова	ЛДУФК	ВДПУ імені Михайла Коцюбинського	ДДІЗФВіС	ЗНУ	ВНУ імені Лесі Українки	Кримський факультет державного вищого навчального закладу “ЗНУ”	ЛНУ
	408 чол.	77 чол.	43 чол.	48 чол.	49 чол.	50 чол.	51 чол.	46 чол.	43 чол.
Так, володію	26,3	16,88	44,19	14,58	38,78	20	19,61	26,09	30,23
Володію, але не достатньо	62,18	74,03	55,81	64,58	57,14	60	64,71	63,04	58,14
Ні, не володію	7,11	5,19	0	12,5	2,04	16	9,8	4,35	6,98

Важко відповісти	4,42	3,9	0	8,33	2,04	4	5,88	6,52	4,65
------------------	------	-----	---	------	------	---	------	------	------

Аналіз даних таблиці 1, у якій наведені результати відповідей на запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями про види діяльності, які повинен виконувати тренер-викладач?”, засвідчив, що з 408 респондентів володіють знаннями про види діяльності, які повинен виконувати тренер-викладач, 26,3% студентів; володіють, але недостатньо – 62,18%, не володіють – 7,11%; важко було відповісти – 4,42%. У той же час володіють необхідними знаннями 16,88% студентів НПУ імені М.П.Драгоманова, 44,19% респондентів ЛДУФК, 14,58% студентів ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 20% студентів ЗНУ, 38,78% студентів ДДІЗФВіС, 19,61% студентів ВНУ імені Лесі України, 26,09% респондентів Кримського факультету державного вищого навчального закладу “ЗНУ” та 30,23% студентів ЛНУ.

Отже, на підставі результатів анкетування з’ясовано, що найвищий показник серед опитаних студентів, щодо оволодіння знаннями про види діяльності, які повинен виконувати тренер-викладач, має Львівський державний університет фізичної культури (відповідно – 44,19% студентів), що на 17,89% перевищує середній показник опитаних респондентів.

На запитання “Чи володієте Ви знаннями про кваліфікаційні категорії, які присвоюються тренерам-викладачам?” результати відповідей студентів розподілилися таким чином: з 408 студентів володіють знаннями про кваліфікаційні категорії, які присвоюються тренерам-викладачам, 21,47%; володіють, але недостатньо – 47,39% респондентів; не володіють – 25,15%, важко було відповісти – 5,99%.

Підсумковий аналіз результатів відповідей студентів на запитання анкети “Чи володієте Ви знаннями про сутність, мету, завдання й зміст професійної діяльності тренера-викладача?” засвідчив, що з 408 респондентів володіють знаннями про сутність, мету, завдання й зміст професійної діяльності тренера-викладача 35,91% студентів; володіють, але недостатньо – 46,4% респондентів, не володіють – 7,63%, важко було відповісти – 10,06%.

Отже, на основі аналізу результатів відповідей опитаних студентів вищих навчальних закладів України ми переконалися, що переважна більшість (46,4%) не достатньо володіє знаннями про сутність, мету, завдання й зміст професійної діяльності тренера-викладача.

Висновки. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми та проведеного анкетування студентів вищих навчальних закладів України щодо з’ясування особливостей

формування готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності ми переконались, що професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту не відповідає сучасним вимогам та тенденціям. Нами визначено, що в процесі підготовки тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах повинні формуватися такі індивідуальні якості, як самостійність, відповідальність, здатність адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Вирішення цих питань ми вбачаємо у створенні механізму формування та розвитку зазначених якостей у студентів, а також у професорсько-викладацькому складі, здатному разом зі студентами реалізовувати цей механізм.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні та з'ясуванні інших аспектів формування готовності тренера-викладача до майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про вищу освіту” : Закон від 17 січня 2002 року №2984-III // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). – Х. : Гриф, 2003. – С. 37-95.

2. Закон України “Про освіту” // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 32.

3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 квіт.-1 трав. (№ 26). – С. 2-4.

4. Зволинская Н. Тенденции развития содержания профессионального физкультурного образования в социокультурном контексте / Зволинская Н., Маслов В. // Человек в мире спорта: Новые идеи, технологии, перспективы : тез. докл. междунар. конгр. – М. : 1998. – Т. 2. – С. 482-483.

5. Михаць С.О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.01.01 / С. О. Михаць. – 2004. – 34 с.

6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Селевко Герман Константинович. – М. : Нар. образование, 1998. – 255 с.

7. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии / В.В. Сериков. – Волгоград, 1994. – 97 с.